

Чи відповідатимуть посадовці за незадекларовані статки?

Родіон КОКОШ,
радник EQUITY

Сергій КОЗАК,
помічник юриста EQUITY

Кримінальну відповідальність за внесення недостовірних відомостей у декларацію особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, можна розглядати під різними кутами. З одного боку, це вимога Міжнародного валютного фонду до України для подальшої співпраці, а з іншого — досягнення антикорупційних реформ в Україні. Водночас таку кримінальну відповідальність можна розуміти як реакцію держави на протиправні дії декларантів, а саме відверту брехню в деклараціях, або ж, навпаки, як превентивний захід, який стимулює осіб, уповноважених на виконання функцій держави чи місцевого самоврядування, достовірно вказувати власне майно та іншу необхідну інформацію.

Незважаючи на те, яким чином сприймати наявність у Кримінальному кодексі України (далі — *КК України*) такого складу злочину, станом на 26.10.2020 р. Національне антикорупційне бюро України здійснювало досудове розслідування 110 кримінальних проваджень, відкритих для перевірки 180 фактів недостовірної декларації. У провадженні Вищого антикорупційного суду України перебували 17 кримінальних проваджень та 5 обвинувальних вироків. Таким чином, наявність кримінальної відповідальності за недостовірне декларування була абсолютно виправдана.

Рішення Конституційного Суду

Водночас рішенням Конституційного Суду України №13-р/2020 від 27.10.2020 р. у справі за конституційним поданням 47 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (кон-

ституційності) окремих положень Закону України «Про запобігання корупції», Кримінального кодексу України від 27 жовтня 2020 р. судді Конституційного Суду визнали такою, що не відповідає Конституції, ст. 366-1 Кримінального кодексу України, яка передбачала відповідальність за недостовірне декларування. Також неконституційними визнали повноваження Національного агентства за запобігання корупції (далі — *НАЗК*) щодо перевірки декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави чи місцевого самоврядування.

Рішення Конституційного Суду України №13-р/2020 від 27.10.2020 р. мотивоване тим, що НАЗК як орган виконавчої влади втручається у діяльність Конституційного Суду України, здійснюючи перевірку декларацій суддів. У зв'язку з прийняттям вказаного рішення в Україні скасовано кримінальну та адміністративну відповідальність за декларування недостовірної інформації.

З метою нівелювання негативних наслідків, зумовлених прийняттям Конституційним Судом України рішенням, 04.12.2020 р. прийнятий Закон України №1074-IX (набрав чинності 30.12.2020 р.) «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення відповідальності за декларування недостовірної інформації та неподання суб'єктом декларування декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування», яким

відновлюється кримінальна відповідальність за декларування недостовірної інформації (ст. 366-2 КК України) та неподання суб'єктом декларування декларації особи, уповноваженої на виконання функ-

цій держави чи місцевого самоврядування (ст. 366-3 КК України). Однак Закон №1074-IX не передбачає санкції за вчинені правопорушення у вигляді позбавлення волі. Правопорушення, передбачені ч. 1 ст. 366-2 та ст. 366-3 КК України, кваліфікуються як кримінальні проступки (ч. 2 ст. 366-2 КК України — нетяжкий злочин), а сума незадекларованого майна для притягнення до кримінальної відповідальності значно зросла.

Нові реалії кримінальної відповідальності

Таким чином, згідно нових реалій кримінальна відповідальність настає вже за умисне внесення суб'єктом декларування завідомо недостовірних відомостей до декларації на суму від 500 до 4000 прожиткових мінімумів для працездатних осіб (від 1,3 до 9 млн грн), що карається штрафом на суму від 2500 до 3000 неоподаткованих мінімумів доходів громадян (42,5 тис. до 51 тис. грн) або громадськими роботами на строк від 150 до 240 годин з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до 3 років.

.....
МОЖЕМО СТВЕРДЖУВАТИ, ЩО БІЛЬШІСТЬ КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕНЬ, ПОРУШЕНИХ ЗА ФАКТОМ НЕДОСТОВІРНОГО ДЕКЛУВАННЯ, БУДУТЬ ЗАКРИТІ САМЕ З ПІДСТАВ СПЛИВУ СТРОКІВ ДАВНОСТІ

Варто нагадати, що у редакції ст. 366-1 КК України кримінальна відповідальність наставала у випадку, якщо відомості у декларації відрізняються від достовірних на суму понад 250 прожиткових мінімумів доходів громадян.

Крім того, Законом №1074-IX передбачається внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі — *КУпАП*): у абз. 2 примітки до ст. 172-6 КУпАП (порушення вимог фінансового контролю) суму незадекларованого майна або іншого об'єкта декларування збільшено з 250 до 500 прожиткових мінімумів для працездатних осіб.

Здійснюючи аналіз вказаних змін, можемо констатувати, що кваліфікація зазначених кримінальних правопорушень як кримінального проступку або нетяжкого злочину фактично унеможливило притягнення до кримінальної відповідальності з наступних об'єктивних причин.

По-перше, у розділі IX Кримінального кодексу України передбачені підстави звільнення від кримінальної відповідальності. Насамперед, особа може бути звільнена від кримінальної відповідальності, визнавши власну провину. Ще однією з підстав для звільнення від кримінальної відповідальності є закінчення строків давності — особа звільняється від кримінальної відповідальності, якщо з дня вчинення нею кримінального правопорушення до дня набрання вищою законною силою минули такі строки: у разі вчинення кримінального проступку — 2 роки, у разі вчинення нетяжкого злочину — 3 роки.

Розуміючи реалії здійснення досудового розслідування та судового розгляду кримінальних правопорушень та достатні навички й механізми адвокатів затягувати строки здійснення кримінальних проваджень, можемо стверджувати, що

Висновки Венеційської комісії

У висновку Венеційської комісії та Генерального директорату з прав людини та верховенства права Ради Європи від 9 грудня 2020 р. зазначено, що рішення Конституційного Суду не має чіткої аргументації та твердого основи в міжнародному праві, однак його потрібно виконувати та врахувати під час відновлення системи декларування. У висновку також вказано про необхідність оперативного відновити повноваження НАЗК та відповідальність за недостовірне декларування у вигляді позбавлення волі, а не тільки її обмеження, а санкція у вигляді позбавлення волі є співрозмірною вчиненим кримінальним правопорушенням. Однак вказані рекомендації не були у повному обсязі враховані під час прийняття Закону України №1074-IX, зокрема в частині встановлення санкції за вчинення злочину у вигляді позбавлення волі.

10 грудня 2020 р. Венеційська комісія оприлюднила терміновий висновок щодо конституційної кризи в Україні та реформування Конституційного Суду України. У ньому йшлося й про необхідність встановлення у законодавстві ви-

моги про те, що Конституційний Суд України у своїх рішеннях не має права виходити за межі звернення суб'єкта конституційного звернення. Також Венеційська комісія пропонує зобов'язати Конституційний Суд України детально обґрунтовувати підстави визнання неконституційності кожного з таких положень та зазначає про необхідність вдосконалення процедури відбору суддів із залученням іноземних експертів.

У подальшому з метою часткового усунення негативних наслідків прийнятого Конституційним Судом України рішення 15 грудня 2020 р. був прийнятий Закон України №1079-ХІ (набрав чинності 30.12.2020 р.) «Про внесення змін до Закону України «Про запобігання корупції», яким відновлювався інституційний механізм запобігання корупції, що передбачає відновлення повноважень НАЗК щодо перевірки декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави, та особливий порядок моніторингу способу життя та перевірки декларацій

суддів. Цей закон приймався з урахуванням висновків Конституційного Суду України у рішенні

ником, який направляє його до суду та інформує про це, відповідно, Вищу раду правосуддя чи Конституційний Суд України. Водночас у разі виявлення ознак корупційного правопорушення, вчиненого суддею чи суддею Конституційного Суду України, обґрунтований висновок затверджує голова НАЗК або його заступник. Про факт затвердження висновку інформується Вища рада правосуддя або голова Конституційного Суду України.

Необхідно також зазначити, що Законом №1079-ХІ встановлений спеціальний порядок здійснення повної перевірки декларацій, моніторингу способу життя суддів, суддів Конституційного Суду України. Такий порядок визначається НАЗК за погодженням, відповідно, з Вищою радою правосуддя або Конституційним Судом України.

НАЗК надало коментар щодо прийняття Закону №1079-ХІ та висловило незадоволення ним, оскільки його спеціалісти сумніваються у можливості ефективної перевірки декларацій суддів, суддів Конституційного Суду України та моніторингу способу їх життя.

Де факто Верховна Рада України частково дотрималась порад Венеційської комісії щодо повернення повноважень НАЗК та кримінальної відповідальності за декларування недостовірної інформації та неподання суб'єктом декларування декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави чи місцевого самоврядування, та зважаючи на перелічені недоліки та застереження, передбачена кримінальна відповідальність не може забезпечити застосування співмірної санкції до особи, яка вчинила таке правопорушення. Більше того, процедура виявлення НАЗК адміністративних та кримінальних правопорушень, вчинених суддями та суддями Конституційного Суду України, значно ускладнена та не здатна забезпечити ефективну роботу.

Висновки

Враховуючи викладене, прийняття законів №1074-IX та №1079-ХІ було спрямоване, у першу чергу, на нівелювання наслідків прийнятого Конституційним Судом України рішення, однак доводиться констатувати, що дія вказаних законів у чинних редакціях не забезпечить функціонування ефективного механізму притягнення винних осіб до відповідальності за вчинення правопорушень у сфері декларування.

ВНЕСЕННЯ ЗАВІДОМО НЕДОСТОВІРНИХ ВІДОМОСТЕЙ ДО ДЕКЛАРАЦІЇ

НА СУМУ ВІД 500 ДО 4000 ПРОЖИТКОВИХ МІНІМУМІВ ДЛЯ ПРАЦЕЗДАТНИХ ОСІБ (ВІД 1,3 МЛН ДО 9 МЛН ГРН)

КАРАЄТЬСЯ

штрафом на суму від 2500 до 3000 неоподаткованих мінімумів доходів громадян (від 42,5 тис. до 51 тис. грн)

АБО

громадськими роботами на строк від 150 до 240 годин з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до 3 років

